

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันมะลิจัดเป็นไม้ดอกเศรษฐกิจที่มีความสำคัญมากชนิดหนึ่ง และทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยคนไทยส่วนใหญ่รู้จักมะลิมาเป็นเวลายาวนานและนิยมนำมาใช้ประโยชน์กันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากดอกมะลิจัดเป็นดอกไม้ที่มีคุณค่าทางจิตใจ (จันทร์เพ็ญ เนตรวงศ์ษา, 2552) และทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง (สายชล มาลัยแก้ว, 2541) ตลาดมีความต้องการตลอดทั้งปี แต่จะต้องการมากในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันแม่แห่งชาติ เทศกาลปีใหม่ และสงกรานต์ เป็นต้น

ดอกมะลิมีสีขาวบริสุทธิ์และมีกลิ่นหอมที่แตกต่างไปจากดอกไม้ชนิดอื่น ๆ เมื่อได้รับกลิ่นหอมของดอกมะลิจะรู้สึกชื่นใจมาก จึงมักนำดอกมะลิไปใช้ประโยชน์ในหลายรูปแบบ เช่น เก็บดอกมะลิร้อยเป็นพวงมาลัย ทำดอกไม้แห้ง ทำบุหงา ประดับพานพุ่มบูชาพระ ใช้ในงานพิธีต่าง ๆ ใช้ดอกมาอบขนม และอบใบชาให้มีกลิ่นหอม ใช้โรยหน้าบนน้ำเชื่อม น้ำกะทิ และน้ำดื่มให้มีกลิ่นหอมเย็นชื่นใจ การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากดอกมะลิ (จันทร์เพ็ญ เนตรวงศ์ษา, 2552) ซึ่งน้ำมันดอกมะลิเป็นน้ำมันที่มีคุณสมบัติพิเศษที่สามารถผสมเข้ากับน้ำหอมของดอกไม้ชนิดอื่นได้ดี และมีคุณค่าสูงมากในการใช้เป็นเครื่องน้ำหอมระดับสูง เครื่องน้ำหอมทางพิธีการศาสนานอกจากนี้ น้ำมันดอกมะลียังใช้ในการอุตสาหกรรมอาหารและอุตสาหกรรมสบู่อีกด้วย และในปัจจุบันทางราชการได้กำหนดให้ดอกมะลิเป็นสัญลักษณ์ประจำวันแม่แห่งชาติ เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์แทนความรักความห่วงใยอันบริสุทธิ์ของลูกที่มีต่อแม่

นอกจากการใช้ประโยชน์จากดอกของมะลิแล้ว ส่วนต่าง ๆ ของมะลียังสามารถนำไปใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ ได้ เช่น ดอกสดของมะลิช้อนใช้แก้โรคเจ็บตา แก้ไข้ตัวร้อน แก้หวัด ดอกแห้งใช้ปรุงยาแต่งกลิ่น ใบสดใช้ตำในกะลามะพร้าวต้มน้ำรักษาแผลพุพองและแผลฝีดาษ ส่วนลำต้นใช้แก้ฤดูระาด ขับเสมหะและโลหิต รากนำมาฝนใช้แก้ปวดแก้ร้อนในและอาการเสียดท้อง รากมะลิวัลย์มีรสเย็นจัด ใช้เป็นยาถอนพิษต่าง ๆ ได้ ส่วนมะลิเขียว มะลิกำยาน พุทธรักษา มะลิลา และอีกหลายชนิด สามารถนำดอกมาสกัดทำน้ำมันหอมระเหยได้ โดยนำหอมจากดอกมะลินับเป็นหัวน้ำหอมที่มีราคาแพงที่สุดในตลาดโลก (จันทร์เพ็ญ เนตรวงศ์ษา, 2552)

ในอดีตนั้นมะลิเป็นไม้ดอกที่คนไทยนิยมปลูกไว้บริเวณบ้านเพื่อความสวยงามและใช้ประโยชน์กันภายในครอบครัวเท่านั้นแต่จากการที่มะลิมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

ของมนุษย์มากขึ้น และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมากมายจึงทำให้ในปัจจุบันมะลิกลายเป็นไม้ดอกไม้ที่สามารถปลูกเพื่อเป็นการค้าและสร้างรายได้ (สายชล มาณย์แก้ว, 2541) ให้กับผู้ปลูกได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสามารถบังคับให้มะลิออกดอกมากในช่วงฤดูหนาวแล้วจะสร้างรายได้ให้กับผู้ปลูกได้เป็นกอบเป็นกำ เพราะโดยปรกติในช่วงฤดูหนาวมะลิจะออกดอกน้อยและมีราคาแพงมาก ซึ่งนอกจากประโยชน์ที่มีมากมายแล้ว มะลียังก่อให้เกิดอาชีพต่าง ๆ ตามมาอีกหลายอาชีพ เช่น เกษตรกรผู้ปลูกมะลิ ขยายพันธุ์และจำหน่ายต้น พันธุ์มะลิ อาชีพร้อยพวงมาลัย อาชีพขายพวงมาลัยและขายดอกมะลิตามตลาดทั่วไป ตลอดจนเด็กที่ขายพวงมาลัยตามสถานที่ต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ด้วย จะเห็นได้ว่ามะลิมมีส่วนช่วยสร้างรายได้ให้กับผู้เกี่ยวข้องได้ดีพอสมควร มะลิจึงนับเป็นไม้ดอกไม้ที่มีความสำคัญยิ่งชนิดหนึ่ง และนับวันจะทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ

มะลิที่พบในประเทศไทยมีอยู่ประมาณ 45 ชนิด และในจำนวนนี้เป็นไม้พื้นเมืองของไทยประมาณ 15 ชนิด มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บางชนิดมีชื่อท้องถิ่น ได้แก่ มะลิตลา มะลิตลาซ้อน มะลิตอด มะลิพิกุลหรือมูลินัตร์ มะลิทะเล มะลิพวง มะลิเถี่ยว มะลิวัลย์ พุทธชาติ ปันหิย เครือไส้ไก่ อ้อยแสนสวย และมะลิเขี้ยวงู นอกจากนี้ยังมีมะลิชนิดอื่นอีก เช่น มะลิฝรั่ง มะลีย่าน มะลิเถื่อน เป็นต้น ส่วนมะลิที่นิยมปลูกเป็นการค้ามากที่สุดในปัจจุบันคือ มะลิตลา (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2552 : ออนไลน์) มะลิเป็นพืชที่ปลูกง่าย เจริญเติบโตเร็ว มีความทนทานให้ดอกตลอดปี ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษา ให้ผลผลิตนานหลายปีสร้างรายได้ดีกว่าไม้ดอกไม้ชนิดอื่นหลายชนิด และสามารถปลูกได้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย แต่แหล่งปลูกมะลิที่สำคัญ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นครปฐม สมุทรสาคร ชลบุรี นครสวรรค์ พิษณุโลก ลำพูน อุบลราชธานี ขอนแก่น หนองคาย และในปัจจุบันมีพื้นที่ปลูกมะลิเพิ่มขึ้นแทบทุกจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวและจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางการเดินทางทั้งหลาย สำหรับการจำหน่ายมะลิจะมีทั้งตลาดภายในและต่างประเทศ แต่ผลผลิตส่วนใหญ่จะจำหน่ายในประเทศ ตลาดรองรับดอกมะลิที่สำคัญคือ ตลาดดอกไม้ที่ปากคลองตลาด กรุงเทพฯ ตลาดสี่มุมเมือง และตลาดไท จ.ปทุมธานี ส่วนตลาดต่างประเทศจะมีการส่งออกในรูปแบบของพวงมาลัย ดอกมะลิสด และต้นมะลิ ตลาดของมะลิในต่างประเทศที่สำคัญคือ เนเธอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกาและเบลเยียม ส่วนตลาดพวงมาลัยของไทยคือ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น (จันทร์เพ็ญ เนตรวงศ์ษา, 2552)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ที่เป็นเมืองท่องเที่ยว มีเอกลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมล้านนามายาวนาน โดยในงานประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ จะนิยมใช้ดอกมะลิเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกถึงประเพณีล้านนา ดอกมะลิที่นิยมใช้คือพันธุ์มะลิตลา ซึ่งเป็นที่นิยมปลูกกันโดยทั่วไปตามบ้านเรือนมาแต่อดีตเพื่อใช้ในการทำบุญ เป็น

ไม้ดอกไม้ประดับภายในบ้าน และนิยมนำมาร้อยมาลัยเพื่อใช้ในงานประเพณีล้านนา ซึ่งในอดีตชาวเชียงใหม่มักจะปลูกกันอยู่ภายในบริเวณบ้านเกือบทุกหลังคาเรือนแต่เป็นจำนวนไม่มาก แต่ในปัจจุบันมีการปลูกกันน้อยลงแต่กลับพบว่ามีความต้องการทางด้านตลาดของดอกมะลิค่อนข้างสูง ทำให้มะลิของจังหวัดเชียงใหม่ขาดตลาดทำให้มีการสั่งดอกมะลิจากภาคกลางคือจังหวัดนครสวรรค์ เข้ามาขาย เพื่อรองรับกับกิจกรรมต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความต้องการของประชากรในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีอยู่จำนวนมากและจากการใช้ดอกมะลิเป็นส่วนหนึ่งของการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดเชียงใหม่เพื่อสร้างความประทับใจซึ่งส่วนใหญ่จะใช้พวงมาลัยดอกมะลิเป็นการต้อนรับ

การศึกษาครั้งนี้จึงมีความสนใจในประเด็นที่ว่า ดอกมะลิควรจะได้รับ การสนับสนุนให้เป็นพืชเศรษฐกิจภายในประเทศหรือของท้องถิ่น แม้ว่าจะไม่โดดเด่น หรือเป็นพืชที่นิยมปลูกกัน ดังเช่น ไม้ผล เช่น ลำไย และลิ้นจี่ เป็นต้น แต่ก็จะพบเห็นว่าตลาดมีความต้องการอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตรมาก แต่กลับพบว่ามี การปลูกดอกมะลิค่อนข้างน้อย จะเห็นได้จากการสอบถามข้อมูลที่สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานเกษตรอำเภอและเกษตรตำบล ไม่มีข้อมูลการปลูกดอกมะลิของเกษตรกรภายในจังหวัด แต่กลับมีความต้องการและมีการสั่งซื้อมาจากต่างจังหวัด (จันทร์เพ็ญ แก้วสี, 2552 : สัมภาษณ์) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความต้องการทางตลาดของจังหวัดเชียงใหม่มีสูงแต่กำลังผลิตภายในจังหวัดไม่เพียงพอ

จากสถิติการปลูกพืชปี 2550/2551 ของสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่พบว่า ไม่มีรายงานเกี่ยวกับพื้นที่การปลูกดอกมะลิภายในจังหวัด (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2552 : ออนไลน์) และจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นโดยวิธีการสอบถามแหล่งเพาะปลูกจากตลาดสดต่าง ๆ ไม่ปรากฏข้อมูลการปลูกเป็นที่แน่ชัด แต่จากการสอบถามพบว่ามีแหล่งที่เพาะปลูกอยู่บริเวณตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ (จันทร์เพ็ญ แก้วสี, 2552 : สัมภาษณ์) ซึ่งมีจำนวน 12 หมู่บ้าน โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในตำบล ได้แก่ ข้าวนาปี มันฝรั่ง ลำไย ชมพู ถั่วเหลือง ผักชะโอม ข้าวโพด (เทศบาลตำบลแม่แฝก จ. เชียงใหม่, 2552 : ออนไลน์) จากการสอบถามเทศบาลตำบลแม่แฝกพบว่า มีเพียง 1 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 10 หมู่บ้านศรีงามพัฒนา มีจำนวน 36 ครัวเรือน ที่ทำการปลูกดอกมะลิเพื่อจำหน่าย โดยแต่ละครัวเรือนจะปลูกตามเนื้อที่ที่มีอยู่ ตั้งแต่ 1 งาน จนถึง 4 งาน รวมกันแล้วเป็นจำนวนประมาณ 15 ไร่ (จำเนียร สันแปง, 2552 : สัมภาษณ์)

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกดอกมะลิในหมู่ที่ 10 หมู่บ้านศรีงามพัฒนา ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ และเกษตรกรผู้สนใจทราบถึงต้นทุนและผลตอบแทนของ การปลูกดอกมะลิในจังหวัดเชียงใหม่

ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นเพื่อให้เกษตรกรหรือผู้ที่สนใจตัดสินใจลงทุนในธุรกิจประเภทนี้ เพื่อเป็นข้อมูลแก่กลุ่มเกษตรกรและผู้สนใจลงทุนและผลตอบแทน การปลูกดอกมะลิ

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษาด้านทุนและผลตอบแทนของการปลูกดอกมะลิในหมู่ที่ 10 หมู่บ้านศรีงามพัฒนา ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบถึงต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกดอกมะลิในหมู่ที่ 10 หมู่บ้านศรีงามพัฒนา ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

1.3.2 สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการลงทุนในเชิงพาณิชย์ และ ส่งเสริมการปลูกดอกมะลิใน จ. เชียงใหม่

1.3.3 ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการปลูกดอกมะลิ อันเป็นแนวทางให้ส่วนราชการสนใจในการพิจารณาวางแผน หรือพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร เกี่ยวกับการปลูกดอกมะลิ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ปลูกดอกมะลิ

1.4 นิยามศัพท์

เพื่อให้การศึกษารั้งนี้ เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้และมีความเข้าใจร่วมกันในการศึกษาจึงได้นิยามศัพท์ ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

มะลิ หมายถึง มะลิลา เป็นพันธุ์ของทาง จ. เชียงใหม่ (เกษตรกรผู้ปลูกนิยมเรียกว่า มะลิพันธุ์เมือง) เป็นไม้รอเลื้อย ต้นเป็นไม้พุ่ม กิ่งอ่อนและกิ่งแก่กิ่งอ่อน มีขน ใบเป็นใบเดี่ยวออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ใบเป็นรูปไข่ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นช่อ 3 ดอก ดอกกลางบานออกก่อน กลีบดอกชั้นเดียวปลายกลีบมน สีดอกขาวกลิ่นหอม ออกดอกเป็นช่อเล็ก ๆ มะลิชนิดนี้จะใช้ในการเด็ดดอกขาย

ต้นทุน หมายถึง ต้นทุนที่ใช้ทั้งหมดในการปลูกดอกมะลิของเกษตรกรในเขตหมู่ที่ 10 บ้านศรีงามพัฒนา ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ผลตอบแทน หมายถึง ผลตอบแทนที่ได้จากการปลูกดอกมะลิของเกษตรกรในเขตหมู่ที่ 10 บ้านศรีงามพัฒนา ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ หมายถึง ตำบลหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ มี 12 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ 54,801 ไร่ จำนวนครัวเรือน 3,368 ครัวเรือน จำนวนประชากร 9,847 คน และได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล (เทศบาลตำบลแม่แฝก, 2552 : ออนไลน์)